

Унікальная кніжніца і яе скарбы

*Да 80-годдзя Прэзідэнцкай бібліятэкі
Рэспублікі Беларусь*

Ёсць у Мінску адна ўнікальная бібліятэка. І хоць, здарэцца, яе блытаюць з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, назву мае крыху інакшую – Прэзідэнцкая (да 1994 года – Урадавая) бібліятэка Рэспублікі Беларусь. Знаходзіцца яна ў самым цэнтры нашай дзяржавы – на плошчы Незалежнасці ў правым крыле Дома Урада. Разам з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі і Цэнтральнай навуковай бібліятэкай імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі яна ўваходзіць у тройку самых буйных кніжніц нашай краіны. Сёння гэта спецыялізаваны галіновы цэнтр бібліятэчна-інфармацыйнага забеспячэння органаў улады і кіравання краіны, цэнтр навукова-дапаможнай бібліяграфіі па дзяржаве, праве, міжгаліновай эканоміцы. Інфармацыйныя рэсурсы бібліятэкі адкрытыя для шырокага кола карыстальнікаў. 10 снежня 2013 г. установа святкуе 80-годдзе свайго нараджэння. З гэтай нагоды запрашаем пераступіць парог гэтай бібліятэкі разам з загадчыкам аддзела старадрукаў і рэдкіх выданняў Валерыем Герасімавым ды пазнаёміцца з яе працаю па захаванні нацыянальнай спадчыны.

(Заканчэнне на стар. 5)

Урадавая бібліятэка да вайны

Пабудавалі Дом Урада ў Мінску да 7 лістапада 1933 г. Напачатку для бібліятэкі асобнага памяшкання не прадугледжвалася. Здавалі будынак, і сюды пачалі пераязджаць Цэнтральны выканаўчы камітэт, Савет народных камісараў, наркаматы – у кожнай з гэтых устаноў былі свае бібліятэкі ці невялікія падборкі неабходнай прафесійнай літаратуры. Тады зразумелі, што для кніг неабходна агульнае памяшканне і вызначылі ў цокалі месца для аб'яднанай бібліятэкі. Потым доўгі час чытальныя залы і працоўныя кабінеты размяшчаліся ў левым крыле на пятым паверсе Дома Урада. Там яны былі і да, і пасля вайны. Толькі гадоў трыццаць таму вярнуліся мы на сваё гістарычнае месца – у цокальны паверх правага крыла Дома Урада.

Спачатку бібліятэка працавала як аддзяленне (філіял) Дзяржаўнай бібліятэкі БССР са статусам аб'яднанай бібліятэкі наркаматаў. З 1938 г. яна стала поўнацэнна самастойнай, з афіцыйным найменнем – Урадавая бібліятэка БССР імя А.М. Горкага. Ужо тады ва Урадавай бібліятэцы было вельмі шмат рэдкіх выданняў – пасля канфіскацыі з маёнткаў, манастыроў, з гімназіяў і семінарыяў быў створаны дзяржаўны фонд па размеркаванні літаратуры. Пасля яна паступала ў дзяржаўныя бібліятэкі. І да нас таксама. Даваенны фонд наш такім чынам утрымліваў шмат беларускіх, выдадзеных да 1917-га, да прыкладу, памятных кніжкі беларускіх губерняў. Было багата камплектаў дарэвалюцыйных газет і часопісаў і поўны збор газет таго часу – 1920–1930-х гадоў.

Вайна і пасляваеннае аднаўленне фонду

Пачалася вайна, і фонд быў амаль цалкам страчаны, бо не эвакуяваўся. Сумнаведомая каманда Розенберга, якая вывозіла культурныя каштоўнасці з усёй Еўропы, таксама тут дзейнічала. Пасля вайны літаратура з беларускіх бібліятэк была знойдзеная на тэрыторыі Польшчы і Германіі. Наш зямляк маршал Канстанцін Ракасоўскі дапамог вярнуць кнігі, і адзін ці два эшалоны іх прыбылі з Германіі. З імі патрапіла і літаратура, вывезеная гітлераўцамі з іншых краінаў Заходняй Еўропы. Такім чынам апынулася ў нас частка Рускай Тургенеўскай бібліятэкі ў Парыжы.

Таксама нешта маем з бібліятэкі Дрэздэнскай карціннай галерэі, Рускай каралеўскай бібліятэкі, Украінскай бібліятэкі імя Сымона Пятлюры ў Парыжы. Ёсць кнігі знакамітай акультысткі і экстра-сенса Алены Блавацкай – заснавальніцы міжнароднага Тэасофскага таварыства, кнігі на замежных мовах з штампамі і экслібрысамі тэасафічных бібліятэк Амстэрдама і Антвэрпена. Верагодна, некаторыя з іх маглі раней знаходзіцца ў асабістых бібліятэках Гітлера.

Вярнулася і частка нашага даваеннага фонду. А заадно – літарату-

Унікальная кніжніца і яе скарбы

Да 80-годдзя Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь

Супрацоўнікі Урадавай бібліятэкі БССР імя А.М. Горкага за працай (1950 г.)

ра іншых беларускіх бібліятэк: нацыянальнай, акадэмічнай, рэгіянальных – Магілёва, Віцебска. Таксама і некаторая наша літаратура патрапіла ў тыя бібліятэкі.

Пачынаючы з 1944 г. камплектары бібліятэкі аб'ездзілі ці не ўвесь былы СССР, каб аднавіць страчаны ў гады нямецкай акупацыі фонд.

Да вайны згодна з палажэннем аб абавязковым экзэмпляры кожны асобнік беларускай друкаванай прадукцыі накіроўваўся ў галоўныя – Дзяржаўныя бібліятэкі саюзных рэспублік. Пасля вайны некаторыя з іх, найперш азербайджанская, армянская і грузінская, падзяліліся з намі захаванымі беларускімі скарбамі. Багата патрэбнай літаратуры было адшукана ў Вільні.

Краязнаўцы і краязнаўства

Без шчыльнага спалучэння працы з рэдкімі выданнямі з працаю беларусазнаўчай і краязнаўчай проста немагчыма арганічна ўвязаць папулярныя культуры і нацыянальна-духоўнай спадчыны і надзённыя задачы дзяржаўнага будаўніцтва ў незалежнай Беларусі.

Таму ў пошуку жыццязнаўчых слядоў найбольш адметных калекцыяў з фонду Прэзідэнцкай бібліятэкі мы імкнемся максімальна выкарыстоўваць архіўныя і музейныя матэрыялы, магчыма і рэгіянальнага супрацоўніцтва. У аддзела старадрукаў і рэдкіх выданняў бібліятэкі наладжаныя добрыя сувязі з Нацыянальным архівам Рэспублікі Беларусь (НАРБ), Нацыянальным гістарычным архівам Беларусі (НГАБ), Нацыянальным гістарычным музеем Рэспублікі Беларусь, Гомельскай і Брэсцкай абласнымі ўніверсальнымі навуковымі бібліятэкамі,

краязнаўцамі не толькі сталіцы і абласных цэнтраў, але і з Бабруйска, Мазыра, Талачына, Брагіна.

Так, у 2010 г. намі былі куплены праз букіністычную краму два рукапісныя дакументы XIX–XX стст., якія некалі ўваходзілі ў склад царкоўных (прыхрамавых) бібліятэк. Абодва дакументы не маюць вокладак, першых і апошніх старонак. Таму на падставе аналізу зместу ўмоўна названыя намі: першы – «Кніга афіцыйнай дакументацыі Янаўскага благачыння. 1852–1857 гг.», другі – «Кніга афіцыйнай дакументацыі праваслаўнага прыхода Радчыцкай царквы. 1934–1935 гг.». Пры іх праглядзе перад намі паўстаюць, здаецца, невялікія храналагічныя, але насычаныя самымі рознымі падзеямі пласты сацыяльнага жыцця берасцейскага рэгіёну двух папярэдніх стагоддзяў: пытанні аховы і распаўсюджвання праваслаўя, супрацьдзеянне ўплывам іншых канфесіяў, гаспадарчы і фінансавы складнікі знешняй царкоўнай дзейнасці, маральны стан духавенства і прыхаджанаў, судовыя справы. Заўважым таксама, што ў вывучэнні такіх дакументаў неабходна аб'ядноўваць намаганні як мінскіх даследчыкаў, так і краязнаўцаў з рэгіёнаў, бо часам толькі веданне мясцовай тапанімікі, легендаў і паданняў дапамагае расчытаць той ці іншы дакумент, раскрыць белыя плямы айчынай гісторыі і, як вынік, – расшыфраваць своеасаблівыя цывілізацыйныя пасланні нашых продкаў.

Значэнне бібліятэкі і рэдкай кнігі

Вось чаму, дбаючы пра профіль і задавальненне прафесійных інфармацыйных патрэбаў сваіх карыстальнікаў, Прэзідэнцкая бібліятэка ў працы з рэдкай кнігай не пакі-

дае па-за ўвагай сацыяльную і грамадска-культурную складнікі свай «місіі». Гэта значыць, для калекцыі любой жанравай скіраванасці павінен знайсціся свой чытач, бо пазіцыя сабакі на сене ў працы з кніжнымі рарытэтамі, найперш нацыянальным дакументам, падаецца нам зусім непрымальнай. Вобразна кажучы, мы захоўваем мінулае для будучыні.

Дадамо...

У сярэдзіне 1980-х – пачатку 1990-х гг. наша бібліятэка стварыла адзіную рэспубліканскую сістэму бібліятэчнага і інфармацыйнага абслугоўвання мясцовых органаў улады і кіравання Беларусі. Дзякуючы гэтай сістэме кожны народны дэпутат, кожны дзяржаўны службоўца – ад кіраўніка райкамунагаса да старшыні сельсавета – мог звярнуцца да нас з запытам знайсці тую ці іншую патрэбную ў працы кнігу. Урадавая бібліятэка БССР была тады ледзь не адзінай у СССР такога тыпу і з'яўлялася базай перадавога вопыту для іншых саюзных рэспублік. Сёння мы развіваем былую сістэму ў новых умовах незалежнай і суверэннай Рэспублікі Беларусь і электронна-інфармацыйнага грамадства. Калі мы вам патрэбныя як крыніца інфармавання па любых пытаннях і праблемах дзяржаўнага будаўніцтва, права, палітыкі і міжгаліновай эканомікі – выходзьце з намі на сувязь. Тое самае датычыць і супрацоўнікаў мясцовых бібліятэк, якія маюць недахоп такой інфармацыі.

Хацелася б сказаць яшчэ вось што. На падстрэшках і ў запыленых кладоўках нашых грамадзянаў захоўваецца шмат яшчэ забытых самімі ўладальнікамі старажытных і рэдкіх кніг, часопісаў, газет, календароў і ўлётак. Добра, як яны ўяўляюць з сябе сямейныя рэліквіі, а не апынуцца на сметніцы пасля адыходу руплівых захавальнікаў у лепшы свет. У апошнім выпадку лепш нашчадкам перадаць такія выданні альбо матэрыяльныя рэчы ў бібліятэку, архіў, музей. Просім звяртацца да нас з любымі прапановамі на гэты конт. Гарантуем, што ў Прэзідэнцкай бібліятэцы кожнаму рарытэту знойдзецца дастойнае месца.

А яшчэ запрашаем да нас на экскурсію. Вы не толькі атрымаеце асалоду ад знаёмства з старажытнымі кнігамі, але, магчыма, сустрэнецеся з... прывідамі, што блукаюць па сцяпеннях Дома Урада. А ўладкаваць свой лёс вам дапамогуць магчымыя 150-кілаграмовыя жорны і пярсценкі (ім каля тысячы гадоў) з закліццямі – рунічнымі знакамі, што захоўваюцца ў невялікім музейчыку пры адзеле старадрукаў і рэдкіх выданняў. Стаць чытачом нашай бібліятэкі можа любы паўналетні грамадзянін: патрэбныя толькі пашпарт і фатаграфія.

Валерый
ГЕРАСИМАЎ

P.S. Мы ж у наступных нумарах пазнаёмім чытачоў з адметнымі выданнямі, старадрукамі, рэдкімі тамамі, што ёсць у Прэзідэнцкай бібліятэцы.